

ЕТИКА ТА ПСИХОЛОГІЯ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

Програма розроблена:

Петрик Артем Миколайович – к.і.н., старший викладач кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук

ВСТУП

Програма вивчення спецкурсу «Етика та психологія сімейного життя» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів усіх напрямів та спеціальностей університету.

Предметом вивчення курсу є історичні, психологічні та етичні аспекти сімейного життя.

Міждисциплінарні зв'язки:

Спецкурс «Етика та психологія сімейного життя» тісно пов'язана з цілим рядом дисциплін педагогічного та психологічного напрямку, такими як соціальна педагогіка, вікова та педагогічна психологія, психодіагностика, конфліктологія. В ході вивчення курсу знання отримані студентами в рамках даної дисципліни дозволять використати їх у вивченні дисциплін соціально-гуманітарного спрямування, як: філософія, політологія, соціологія.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни:

1.1. Метою курсу є формування у студентів масиву теоретичних знань що дозволить підвищити рівень обізнаності молоді з питань історії розвитку інституту шлюбу, а також філософських уявлень про родину та шлюб на різних етапах розвитку суспільства; родинних відносин у дискурсі історії української сім'ї; створення цілісного уявлення про роль релігійного та суспільного фактору у формуванні структури сім'ї, побудови внутрішніх стосунків у середині цієї первинної лакуни соціумного масиву. Метою вивчення дисципліни є і проведення морально-психологічної підготовки молоді до створення родини та виконання подружніх та батьківських обов'язків.

1.2. Основні завдання курсу «Етика та психологія сімейного життя»:

Теоретичні:

- формування у студентського загалу уявлення про інститут сім'ї;
- сприяння формуванню погляду студентів на соціальну роль чоловіка та жінки у суспільстві;
- використання надбань світової та української національної сімейної традицій для вироблення у молоді бачення важливості значення родинного виховання для повноцінного формування індивіда в антуражі можливостей та викликів сучасного світу, а також виховання нових поколінь;
- сприяння вмінню досліджувати явища і процеси, що впливають на трансформації родинного інституту;

- утворення у студентів теоретичного базису з проблематики стосунків між статями в дошлюбний період та в ході сумісного сімейного проживання;
- вироблення знань про функції та цілі сім'ї;
- отримання інформації про форми шлюбу та родини, для подальшої побудови відповідного уявлення у студентів.

Практичні:

- вміння працювати з джерелами та літературою, які дозволять поглибити знання з проблематики курсу;
- вміння використати отримані в ході вивчення курсу знання у своїй професійній діяльності та для формування чіткої громадянської позиції в питаннях важливості родинних інститутів;
- використання отриманих базових знань з сімейного законодавства України для реалізації особистого конституційного права на захист сім'ї;
- сімейна соціалізація студентської молоді.

Зміст курсу «Етика та психологія сімейного життя» спрямований на формування компетентностей, які узгоджуються із загальною та професійною підготовкою бакалаврів:

1. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо;
2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Очікувані результати навчання:

- формування базових знань з дисципліни що дозволяють провести осмислення проблеми сімейних відносин і розуміння тенденцій розвитку родинних інституцій, їх вплив на формування сучасного українського суспільства;
- вироблення у студентів вміння до критичного оцінювання набутих знань, з метою їх подальшого використання в навчальній діяльності, обробки і трансформації отриманого теоретичного матеріалу в практичну реалізацію в ході власної соціальної активності;
- формування здатності для подальшого самостійного вивчення проблемних питань етичних стосунків між статями та у родинному організмі;
- створення фундаменту юридичної освіченості та грамотності у питаннях сімейного законодавства.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 30 годин / 1 кредит ECTS.

2. Інформаційний обсяг спецкурсу «Етика та психологія сімейного життя»

Змістовний модуль 1. Шлюб та родина в контексті історичних трансформацій людського суспільства

Змістовний модуль 2. Родинний інститут в умовах викликів сучасності

1. Розвиток родинних інститутів: історична ретроспектива

Зародження родинних відносин у первісну епоху. Виникнення та розвиток парної родини. Шлюбні відносини в умовах ранньодержавних суспільств Сходу (Єгипет, Месопотамія, Вавілонія, Ассирія). Родина доби античності. Шлюб та сім'я в давньому Римі. Родина в епоху «Темних віків» – раннього середньовіччя (V – XI ст.). Шлюбні відносини у «Високий період» середніх віків (XII – XIV ст.). Розквіт ліньяжу – родинного колективу на основі кровно – родинних зв'язків та шлюбних союзів і спільного володіння власністю. Місце жінки у середньовічному суспільстві. Лицарський кодекс честі та міжстатеві стосунки. Еволюція уявлень про родину в добу Відродження («Пізннього середньовіччя») (кінецьXIV – XVI ст.). Зміни суспільної моралі. Аристократичний шлюб. «Куртуазність». Антропоцентризм та культ тіла. Розгортання Реформації: вища ціль існування сім'ї і місце жінки. «Мистецтво» залицяння і дошлюбні відносини у добу бароко. Культура «інтимної повсякденності» в період раннього Нового часу (XVI – XVII ст.).Сімейний інститут через призму погляду регіональних цивілізаційних проектів: московський «Домострой», жінка та родина у «самурайській» Японії доби Сегунату, сім'я та поняття «родинності» в османській Туреччині. Узаконений адюльтер: традиція фаворитизму в епоху «Старого порядку» (XVII ст. – 1789 р.). Епоха Просвітництва: погляд на жінку та функції сім'ї. Велика Французька революція (1789 – 1799 рр.): видозмінення ставлення до сімейних цінностей та подружніх стосунків. Британська «Вікторіанська» модель міжстатевих та родинних відносин.

2. Трансформація родини у XX – XXI століттях

«Соціалізація» сім'ї: родина – «комуна» – експерименти перших років «Радянського проекту» (I половина 1920-х рр.). «Родина – лакуна суспільства»: репродуктивна та виховна функції сім'ї з погляду комуністичної ідеології в епоху розквіту ленінсько-сталінської моделі тоталітарної держави (1920 – 1980-ті рр.). Роль та значення родини в контексті фашистської і нацистської моделей суспільно-державної ідеології (1920 – 1940 рр.). Шлюбні стосунки у західних країнах в новітній історичний період. Утворення альтернативних форм родинних стосунків. Проблема законності шлюбного співжиття. Основні тенденції виховного процесу в середині родини у новітню добу.

3. Шлюб та сім'я в українській традиції

Спілкування між статями і уявлення про родину в дохристиянський період. Рід та родина в світогляді східних слов'ян. Роль Православної церкви у формуванні понять про сімейний обов'язок. Місце релігії в локальному

«світі» руської родини. Правова база стосунків між подружжям у Києво-Руській державі. Виховання дітей. Станові відмінності: функції родини через «шляхетську» та «хлопську» призми. «Гербова» сімейність і практика «усиновлення» в традиції шляхетської доби. Шлюбний вік. Система виховання аристократичної молоді. Стосунки між різними віковими групами в середині родини. «Кровна честь» та «крровна помста» як маркер уявлень про сімейні цінності. Релігійний фактор у міжстатевих стосунках, родинних відносинах та вихованні дітей в епоху Речі Посполитої. Культура сватання та весільна традиція козацької доби. Погляд на дошлюбні та позашлюбні відносини. Місце жінки в Українському гетьманстві. Класові канони зовнішнього вигляду чоловіків та жінок. Сімейне дозвілля. Домашній побут української військової аристократії та простолюду. Предмети інтер'єру як показник статусу родини. Влада батька та чоловіка. Права дружини. Нерівні союзи. Шлюби за розрахунком. Практика шлюбних контрактів. Розлучення та розподіл майна. Виховання дітей. Домашня освіта. Домашні звичаї та побутові звички. Культ жінки в поезиці українського лицарства доби «козацького бароко». Погляд на асоціальну поведінку та статові девіації. Стосунки між подружжям в Наддніпрянщині у контексті нормативно-правової системи Російської імперії. Значення родини для монархічної ідеології царської Росії. Сім'я та сімейність в умовах мовної та культурної диференціації українського села та міста в XIX ст. Феномен селянської родини як фактору збереження української національної ідентичності. Стан міжродинних стосунків і традиційні сімейні цінності українців Галичини та Волині в епоху австро-угорського панування. Родина як осередок виховання «українськості» в умовах наступу полонізації на західно-українських землях (1920-1930-х рр.). «Сімейність» буковинських українців на захисті етнічної самобутності в добу румунської окупації (1919 – 1940 рр.). Патріотично-державницьке домашнє виховання – фундамент розростання українського національно-визвольного руху в Західній Україні та Закарпатті (1920 – 1940-х рр.).

4. Еволюція української родини в умовах сучасного суспільства

Базові сімейні цінності. Тенденції формування та функціонування сучасної української родини. Роль родини у забезпеченні життєздатності нації. Малодітні сімейні союзи. Зниження віку вступу у шлюб. Виховання дітей одиницями матерями. Ефект «безбатченків». Надмірна батьківська опіка. Фінансовий фактор нетривалості шлюбних відносин. Цінності в уявленні сучасного українського чоловіка. Основні ціннісні орієнтири у життєвій системі координат сучасної жінки. Проблема гендерної рівності в українському суспільстві. Характерні риси сучасного погляду на виховання дітей. Становлення українського громадянського суспільства та нетрадиційні союзи. Альтернативні форми шлюбних відносин.

5. Місце сім'ї у релігійній системі цінностей

Аврамічна традиція патріархальної родини. Родина – домашня церква. Основна ціль існування християнської родини. Сенс життя. Взаємовідносини з Богом. Батьківська модель стосунків між Творцем та творінням. Примат

виховання духовних цінностей. Обов'язки членів родинного колективу. Авторитет батьків. Проблема рівності статей у християнстві. Місце жінки. Питання припинення шлюбних відносин. Вчення про дошлюбну чистоту та цнотливість. Конфесійна та деномінаційна перспективи розгляду проблематики сімейного співжиття та питання статевої девіативності.

Суть взаємних відносин між чоловіком та дружиною в ісламі. Типи шлюбів в різних напрямках ісламу. Багатоженство. Обов'язки та права чоловіка. Обов'язки дружини. Роль батьків у виборі учасників шлюбного союзу. Сакральне значення дітонародження. Виховання дітей в мусульманській родині. Місце батьків в особистій системі цінностей молодого мусульманина. Проблема закритості ісламської родини. Рух за статево рівність в країнах з домінуванням магометанської релігії.

Життя мірянина та сімейні стосунки у буддизмі. Служба дітей батькам. Способи демонстрації любові та поваги до батьків. П'ять обов'язків батьків перед дітьми. Участь батьків в організації шлюбу. Питання спадку в буддизмі. Рівні любові. Кохання між чоловіком та жінкою: звичка, насолода, бажання. Сімейна любов. Універсальна, вселенська любов просвітлених сутностей.

Місце шлюбних стосунків у парадигмі іудаїзму. Індуїстське бачення родини. Сімейні відносини в концепції конфуціанства. Погляд на шлюб та родинність в синтоїзмі.

6. Родина та суспільство

Спілкування. Стадії виникнення приязні. Дружба. Закоханість. Кохання. Планування сім'ї. Дошлюбна чистота. Наслідки ранніх статевих зв'язків. Питання віку шлюбної згоди. Шлюб з кохання. Шлюб з розрахунку. Бажання вступити у шлюб як результат морального виховання індивіда. Вимушений шлюб. Фактор вікової та майнової нерівності при утворенні родинного союзу.

Традиційна родина. Проблема нетрадиційних сімей. Неповна родина. Типи змішаних сімей. Альтернативні форми шлюбних стосунків. Самотність як актуальна проблема сучасного суспільства. Питання співмешканства. Причини небажання реєстрації шлюбу. Суспільна дискусія навколо незареєстрованого співмешканства. Свідомо бездітний шлюб. Повторний вступ у шлюбні стосунки. Проблема позашлюбних відносин. «Відкритий» шлюб – феномен сучасності. Колективне співмешканство.

Проблема взаємовідносин між різними віковими група в середині однієї сімейної інституції. Питання співжиття різних за віком членів родини в умовах спільного дому. Значення та вплив сімейних традицій на формування уявлень про шлюб та родинні стосунки. Сімейна історія як первинний фактор виховання твердої, свідомої громадянської позиції індивіда.

Структурні різновиди сім'ї. «Нуклеарна» родина (чоловік, дружина і спільні діти). «Доповнена родина» (подружня пара, діти та родичі інших поколінь). «Деформована» родина (вітчим/ мачуха замість одного з батьків). Типи функціональних особливостей родини. Поняття «гармонічної» та «дисгармонічної» сім'ї. Розподіл функціональних ролей у родині.

Централістський або авторитарний тип. Автономний тип – мирне паралельне співіснування подружжя з рівноправним розподілом функцій. Демократичний розподіл функцій між членами сімейного колективу. Типи сімейних структур за критеріями влади: патріархальна, матріархальна, егалітарна родини. Фундаментальні функції сімейного інституту. Репродуктивна функція. Функція виховання. Господарсько-економічна та відновна функції. Комунікативна і регулятивна функції сім'ї.

Психологічний клімат. Психологічна сумісність подружжя. Єдність ціннісних орієнтирів. Статева сумісність. Вплив характеру та темпераменту членів подружнього союзу на побудову здорових родинних відносин. Згубні звички як деструктивний фактор сімейного життя. Проблема наявності спадковості рис характеру та звичок батьків дітьми. Руйнівний вплив асоціальної поведінки в контексті сімейних відносин.

Сім'я як мала соціальна група. Призначення родини для задоволення групових та суспільних потреб. «Ідеальна держава» Платона та сім'я. Родина з точки зору філософії Жан-Жака Руссо. Сімейний інститут у контексті філософії Еммануїла Канта. Особливості взаємовпливу «родина-суспільство» в умовах сучасного світу.

7. Українська держава на захисті сімейних цінностей

Визначення поняття сімейного законодавства. Захист родини за Конституцією України. Права чоловіків та жінок. Материнство та дитинство. Принципи регулювання сімейних відносин згідно Конституції. Права і обов'язки сторін у шлюбі. Зобов'язання батьків по відношенню до дітей. Обов'язки дітей. Основний Закон про захист прав дитини. Обов'язки держави по відношенню до дітей. Міжнародні договори України що регулюють сімейні відносини. Конвенція ООН про права дитини, 1989 р. Сімейний Кодекс України. Історія створення пласту сімейного законодавства в Україні. Закони України що додатково регулюють сімейні відносини. Закон України «про охорону дитинства», 2001 р. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», 2001 р. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», 1992 р. Установи та організації що займаються питаннями захисту сім'ї та прав дітей.

Поняття домашнього насильства. Види та типи домашнього насильства. Особливості фізичного насильства. Економічне насильство. Психологічне насилля. Сексуальне насилля в родині. Результати насильства. Байдужість до інтересів та потреб дитини як вид насильства у родині. Соціальні наслідки жорстокого поводження з дитиною. Юридичні наслідки насилля у родині.

Увага громадськості до проблем родини. Засоби вирішення питання сирітства. Криза інституту родини. Зростання сімейного неблагополуччя. Соціальні причини розпаду сім'ї. Низький рівень підготовки батьків з питань сімейного виховання. Проблема збереження сім'ї як цивілізаційної цінності. Фактор війни у вихованні дітей, в сучасному українському суспільстві. Феномен «комбатанства» і сучасна українська родина. Проблема реабілітації сімей що були свідками бойових дій.

3. Основна література:

1. Академічне релігієзнавство : Підручник/ За ред. А. Колодного. – К. : Світ Знань, 2000. – 862 с.
2. Алепський П. Подорож патріарха Макара / П. Алепський. – Життя і знання (Льв.), 1935 р., №№ 4 – 12; 1936 р., №№ 1 – 8.
3. Ал-Маудуді, Абу Аля. Спосіб життя в ісламі / Ал-Маудуді, Абу Аля. – Львів: Логос, 1994. – 48 с.
4. Антонов А. И. Социология семьи / А. И. Антонов, В. М. Медков. – М. : Издательство МГУ : Издательство Международного университета бизнеса и управления («Братья Карич»), 1996. – 304 с.
6. Араловец Н. А. Городская семья в России 1897 – 1926 гг. : историко – демографический аспект / Н. А. Араловец. – М. : Институт российской истории РАН, 2003 – 232 с.
7. Арендт Г. Становище людини / Г. Арендт. – К. : Думка, 1999. – 254 с.
8. Балагушкин Е. Социальная сущность семьи / Е. Балгушкин. – М. : «Знание», 1969. – 48 с.
9. Барселла М. Уроки иудаизма : ценности, традиции, эпизоды / М. Барселла. – Иерусалим : Амана, 1989. – 153 с.
10. Басов А. Р. Общество самураев. Самурай и его семья / А. Р. Басов. – М. : Астрель, 2008. – 147 с.
11. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / З. Бауман; пер. з англ. І. Андрущенко; за наук. ред. М. Винницького. – К. : Видав. дім «Киево-Могилянська академія», 2008. – 109 с.
12. Белоусов Л. С. Режим Муссолини и массы / Л.С. Белоусов. – М. : Изд-во МГУ, 2000. – 367 с.
13. Бичко А. Риси характерології української нації / А. Бичко // Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К., 1996. – С. 133.
14. Бичко І. В. Українська ментальність і проблеми гуманітаризації національної вищої освіти / І. В. Бичко // Розбудова держави. – 1993. – № 3. – С. 59.
15. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї / О. І. Бондарчук. – К. : МАУП, 2001. – 96 с.
16. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї : Курс лекцій / О. І. Бондарчук. – К. : НАУМ, 2001. – 208 с.
17. Боплан, Гійом Левассер де. Опис України / Гійом Левассер де Боплан. Пер. з фр., приміт. та передм. Я. І. Кравця. – Львів : Каменяр, 1990. – 301 с.
18. Боровой В. О христианском браке / В. Боровой // Православная община. – 1997. - №42. – С.115 – 128.
19. Быт и история в античности / Отв. ред. Г. С. Кнабе. – М. : Наука, 1988. – 272 с.
20. Быть дворянкой. Жизнь высшего светского общества / Составитель Елена Первушина. – М., 2017. – 470 с.
21. Вагабов М. В. Ислам и женщина / М. В. Вагабов. – М. : Мысль, 1968. – 231 с.

22. Вашгал Р. Еврейское воспитание / Р. Вашгал. – Иерусалим : Швут Ами, 1990. – 75 с.
23. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал / Г. Г. Ващенко. – Полтава, 1994. – 191 с.
24. Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима / Пер. с польск. В. К. Ронина / Винничук Л. — М. : Высш. шк., 1988 — 496 с.
25. Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини : Науково-методичний збірник / За ред. Т. В. Говорун. – К. : Інститут змісту і методів навчання, 1996. – 168 с.
26. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. – Львів : Львівське обласне педагогічне товариство ім. Г. Ващенка, 1996. – 238 с.
27. Вінтергофф М. Маленьким тиранам ні! або, Чому самого лише виховання недостатньо / М. Вінтергофф. – К. : Темпора, 2011. – 200 с.
28. Вінтергофф М. Чому наші діти стають тиранами, або загублене дитинство / М. Вінтергофф. – К. : Темпора, 2011. – 180 с.
29. Гейден К. История германского фашизма / К. Гейден. – М., 2012. – 433 с.
30. Гендерна рівність як фактор сталого розвитку суспільства // Вісник програми сприяння парламенту України університету Індіани. – 2004. – № 217. – 35 с.
31. Гендерна статистика для моніторингу досягнення рівності жінок і чоловіків: Україна / Н. С. Власенко [та ін] ; Державний комітет статистики України, Проект "Сприяння гендерній рівності" ПРООН. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – 54 с.
32. Ги Шоссиан – Ногаре. Жёны и возлюбленные французских королей / Шоссиан – Ногаре Ги. – М., 2003. – 300 с.
33. Гишинский Я. И. “Отклонения” в сфере сексуального поведения / Я. И. Гишинский // Девиантология : социология преступности, наркотизма, проституции, само-убийств и других “отклонений” / Ассоц. юрид. центр. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. – С. 368-372.
34. Гиппенрейтер Ю. Б. Общаться с ребенком. Как? / Ю. Б. Гиппенрейтер. – М. : Мысль, 2008. – 256 с.
35. Гис Ф. Брак и семья в Средние века / Ф. Гис, Дж. Гис. – М. : «РОССПЭН», 2002. – 384 с.
36. Говорун Т. В. Соціалізація статі та сексуальності / Т. В. Говорун. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – 240 с.
37. Говорун Т. Стать та сексуальність : психологічний ракурс. Навч. посіб. / Т. Говорун, О. Кікінежді. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 1999. – 384 с.
38. Головащенко С. Історія християнства : Курс лекцій : Навч. посіб. / С. Головащенко. – К.: Либідь, 1999. – 352 с.
39. Гольдшмид Й. Когда вступаешь в брак / Й. Гольдшмид. – Иерусалим : Амана, 1991. – 64 с

40. Горбанюк Ю. Ситуація родини в сучасному суспільстві досвід Центрально-Східної Європи / Ю. Горбанюк. – Люблін : Вид-во Люблінського католицького ун-ту, 2007. – 107 с.
41. Гребенников И. В. Основы семейной жизни: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / И.В. Гребенников. – М.: Просвещение, 1991. – 158 с.
42. Гуревич Даниэль, Рапсат-Шарльє Мари-Терез. Повседневная жизнь женщины в Древнем Риме / Даниэль Гуревич, Мари-Трез Рапсат-Шарльє. – М.,2006. – 260 с.
43. Гурлева Т. С. Дівчина-підліток: проблеми віку і профілактика важко-виховуваності / Т.С. Гурлева. – К.: МО України, ІЗМН, 1999. – 136 с.
44. Дзюба О. Приватне життя козацької старшини XVIII ст. (на матеріалах епістолярної спадщини) / Відп.ред. В.А. Смолій. НАН України. Інститут історії України / О.Дзюба . – К.: Інститут історії України, 2012. – 347 с.
45. Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі / Н.Дейвіс. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008. – 1080 с.
46. Долгов В.В. Быт и нравы Древней Руси. Миры повседневности XI-XIII вв./ В.В. Долгов – М.: «Яуза», «Эксмо», 2007. – 510 с.
47. Е. Вардиман. Женщина в древнем мире. Пер. С нем. М.С. Харитоновна. Послесловие А.А. Вигасина / Вардиман Е. – М.: «Наука» Главная редакция восточной литературы, 1990. – 335 с.
48. Евдокимов П. Православие / П. Евдокимов. – М.: Библиейско-Богословский Институт, 2002. – 500 с.
49. Еремеев Д. Ислам : образ жизни и стиль мышления / Д. Еремеев. – М.: Политиздат, 1990. – 288 с.
50. Жінки і чоловіки в Україні : статистичний збірник / ред. І. Калачова ; Державний комітет статистики України. - К., 2001. - 88 с.
51. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій / Оксана Забужко. – К. : Факт, 2007.– 640 с.
52. Карнович Е. П. Очерки и рассказы из старинного быта Польши /Е.П. Карнович. – СПб.: Типография Ф.С. Сущинского, 1873. – 348 с.
53. Карсен Х. Жінка, дружина і мати у Святому Письмі / Х. Карен. – К.: світло на Сході, 1993. – 743 с.
54. Катя Коути, Кэрри Гринберг. Женщины Викторианской Англии. От идеала до порока / Коути Катя, Гринберг Кэрри. – М.,2013. – 330 с.
55. Ковалев С. В. Психология семейных отношений /С.В. Ковалев. – М.: Пед-ка, 1987. – 158 с.
56. Конвенція ООН про права дитини – Представництво Дитячого Фонду ЮНІСЕФ в Україні, 2009. – 31 с.
57. Конституція України. – К.: Издательский дом «Фактор», 2011. – 128 с.
58. Кордт В.О. Чужоземні подорожі по східній Європі до 1700 р. / В.О. Кордт // Збірник історично-філологічного відділу ВУАН, 1926 р., № 38. – 208 с.

59. Кормилицын С.В. Гитлер-югенд / С.В. Кормилицын – СПб.: Нева, 2004. – 288 с.
60. Коскинен Милла. Книга о прекрасных дамах и благородных рыцарях / Милла Коскинен. – М., 2014. – 290 с.
61. Кримський С. Б. Архетипи української культури / С. Б. Кримський // Феномен української культури: методологічні засади осмислення. – К., 1996. – С. 91–112.
62. Л.Ю. Пименова. Дворянство накануне Великой французской революции / Пименова Л.Ю. – М.: Издательство МГУ, 1986. – 213 с.
63. Леон Батиста Альберти. Книги о семье / Альберти Леон Батиста. – М.б «Языки славянских культур», 2008 – 416 с.
64. Лысенко В.Г. Ранний буддизм: религия и философия. Учебное пособие / В.Г. Лысенко. – М., 2003. – 246 с.
65. Макаревич Э. Германия: программирование человека / Э. Макаревич // Диалог. — 1993. — №4.—с. 58-76.
66. Максимчук Н. П. Психологія сексуального розвитку: Навчальний посібник для студентів ВНЗ / Автор-укладач Н. П. Максимчук. – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О. А., 2006. – 144 с.
67. Мамедов И. Расцвет и крах Османской империи. Женщины у власти / И.Мамедов. – М.: «АСТ», 2016. – 320 с.
68. Марина Гримич. Народна культура українців: життєвий цикл людини. Т.3: Зрілість. Жіноцтво. Жіноча субкультура / Гримич Марина. – К.: Дуліби, 2012. – 480 с.
69. Марина Гримич. Народна культура українців: життєвий цикл людини. Т.4: Зрілість. Чоловіки. Чоловіча субкультура / Гримич Марина. – К.: Дуліби, 2013. – 584 с.
70. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права // Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. – Амстердам-Київ, 1996.
71. Мірчук І. Світогляд українського народу. Спроба характеристики / Іван Мірчук // Науковий збірник Українського Вільного Університету в Празі. – Т. 3. – Прага : Друкарня протекторату Чех і Морави в Празі, 1942. – С. 225-243.
72. Молода сім'я: проблеми та умови її становлення / За ред. проф. А. Й. Капської. – К.: ДЦССМ, 2003. – 184 с.
73. Моссе Дж. Нацизм и культура: Идеология и культура национал-социализма / Дж. Моссе. – М., 2010. – 446 с.
74. Н. Л. Пушкарева. Женщины Древней Руси / Пушкарева Н.Л. – М., 1989. – 286с.
75. Н.Устрялов. Итальянский фашизм / Устрялов Н. – М.: Вузовская книга, 1999. – 192 с.
76. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу / І. Нечуй-Левицький. – К., 1993. – 88 с.

77. Никулин В.В. Власть и общество в 20-е годы. Политический режим в период НЭПа. Становление и функционирование (1921–1929 гг.) / В.В. Никулин. – СПб., 1997. – 193 с.
78. Орловська – Калікіна Н. Українська родина в творчості письменників реалістів О.Кониського, І. Нечуя-Левицького, П.Мирного, В.Барвінського, Б.Грінченка / Н.Орловська – Калікіна. – Мюнхен: Видавництво «Дніпрова Хвиля», 1976. – 144 с.
79. Острова утопии: Педагогическое и социальное проектирование послевоенной школы (1940 – 1980-е) / Редакторы и составители И.Кукулин, М. Майофис, П.Сафронов. – М.: Новое литературное обозрение, 2015. – 696 с.
80. Педагогическое сопровождение семьи в вопросах духовно – нравственного воспитания детей. – М.: Планета, 2000. – 63 с.
81. Полотнюк Я. Є. Культура України очима арабського мандрівника. – Жовтень, 1976 р., № 11, с. 148 — 152.
82. Постовий В. Г. Сучасна сім'я і її педагогіка / В.Г. Постовий. – К.: Освіта, 1994. – 64 с.
83. Потоцький В., Семененко В. Шляхта. Честь та гонор: факти, міфи, коментарі / В.Потоцький, В.Семененко. – Харків:Видавництво «Школа», 2014. – 672 с.
84. Права і свободи людини в Україні / [авт. концепції опитування та розробники анкети Н. Костенко, С. Макеєв, М. Томенко та ін.]. – К. : Ін-т політики, 1999. – 76 с.
85. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 52. – С. 561.
86. Религии мира:словарь-справочник / Под ред. Григоренко А.Ю. – СПб.: Питер, 2009. – 400с.
87. Родинно-сімейна енциклопедія. – К., 1996. – 439 с.
88. С.В. Омелянчук. Брак и семья в Древней Руси IX – XIII веков /Омелянчук С.В. – Владимир : Издательство Владимирского гос. Ун-та, 2010. – 118 с.
89. Сатир В. Вы и ваша семья. Руководство по личностному росту / В.Сатир. – М.: Эксмо- Пресс, 2000. – 320 с.
90. Семья в постатеистических обществах . – К.: Дух і літера, 2002. – 290 с.
91. Сергеенко М.Е. Жизнь древнего Рима / М.Е. Сергеенко. – Москва – Ленинград: Издательство "Наука", 1964. -
92. Сімейний кодекс України / Упорядники: В.Л.Яроцький, В.І. Борисова. – Харків: «Право», 2008. – 190 с.
93. Смирин В.М. О некоторых характерных чертах римского брака / В.М. Смирин // Историческая демография докапиталистических обществ Западной Европы. - М., 1988. - С.48-60.
94. Смирнова Н.В. Положение женщины в Древней Индии / Н.В. Смирнова// Гендерная история: pro et contra. - СПб., 2000. - С.75-79.

95. Советская социальная политика 1920-1930-х годов: идеология и повседневность / Под редакцией Павла Романова и Елены Ярской-Смирновой. – М.: ООО «вариант», ЦСПГИ, 2007. – 432 с.
96. Социокультурные аспекты воспитания в современном мире: материалы IX конференции молодых ученых 22 – 23 мая 2001 г. – Государственный научно-исследовательский институт семьи и воспитания. – 160 с.
97. Спенсер Г. Основания этики / Г. Спенсер. – СПб. : Акцион. общ-во. печатного дела «Издатель», 1899. – 265 с.
98. Стивен Тернбулл. Воспитание воина / Тернбулл Стивен. – М.: Эксмо, 2009. – 224 с.
99. Суліма Є. Глобалістика: підручник / Є. Суліма, М. Шепелєв. – К. : Вища школа, 2010. – 544 с.
100. США: проблемы семьи: реферативный сборник / Под ред. О.Б.Осколковой, Х.И. Валентей – М.: ИНИОН АН СССР, 1990. – 192 с.
101. Таїрова – Яковлева, Тетяна. Повсякдення, дозвілля і традиції козацької еліти Гетьманщини / Тетяна Таїрова – Яковлева. – К.: ТОВ «Видавництво «КЛІО»», 2017. – 184 с.
102. Україна: громадянське суспільство в контексті європейської інтеграції. Відп. ред. Л. Ф. Компанцева, Г. А. Петровська. — Луганськ, Знання, 2004. — 350 с.
103. Человек эпохи Просвещения / [Отв. ред. Г. С. Кучеренко] // РАН. Науч. совет по истории мировой культуры. Комис. по культуре Просвещения, Ин-т всеобщ. Истории. – М., 1999. – 222 с.
104. Чумаков А. Глобализация. Контуры целостного мира : монография / А. Чумаков. – М. : Проспект, 2009. – 432 с.
105. Шагалова О.Г. Воспитание в духе национал-социализма как фактор формирования ценностных ориентаций у немецкой молодежи// Тюменский исторический сборник. – Вып. VII. – Тюмень : Изд-во Тюменского ГУ, 2004. – С. 209-216.
106. Шиделко А. В. Етика і психологія сімейного життя: навчально-методичний посібник (для ПТНЗ) / А.В. Шиделко. – Львів, 2009. – 132 с.
107. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций / Л.Б. Шнейдер. – М.: Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 512 с.
108. Эволюция семьи и семейная политика в СССР / Под ред. Вишневого А.Г. – М.: «Наука», 1992. – 140 с.
109. Эдуард Фукс. Секреты женщин Ренессанаса / Фукс Эдуард. – М., 2016. – 500 с.
110. Элиас Норберт. Придворное общество : Исследования по социологии короля и придворной аристократии, с Введением: Социология и история / Пер. с нем. А.П. Кухтенкова, К.А. Левинсона, А.М. Перлова, Е.А. Прудниковой, А. К. Судакова / Норберт Элиас. – М.: «Языки славянской культуры», 2002. – 368 с.
111. Эрик Чемберлин. Эпоха Возрождения. Быт, религия, культура / Чемберлен Эрик. – М. : Центрполиграф, 2000. – 542 с.

112. Яковенко Н. Дзеркала ідентичності. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – поч. XVIII століття. – К. : Laurus, 2012. – 472 с.

113. Янів В. До систематизації поглядів Івана Мірчука про українську людину / В. Янів // Збірник на пошану Івана Мірчука. – Мюнхен – Нью-Йорк – Париж – Вінніпег, 1974. – С. 149–194.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

1. Декларация прав ребенка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.un.org/ru/documents/ decl_conv/declarations/childdec.shtml](http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/childdec.shtml).

2. Закон України про державну допомогу сім'ям з дітьми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>

3. Закон України про охорону дитинства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

4. Закон України про попередження насильства в сім'ї [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

5. Основи сімейного права України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 19. 11. 2006: <http://book.li.org.ua/ua/map/r9/r95> – Загол. з екрану. – мова укр.

6. Психологія сімейних стосунків. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 28. 01. 2009: <http://www.newfamily.org.ua/203.html> . – Загол. з екрану. – мова укр.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік

5. Засоби діагностики успішного навчання

1. Поточний контроль

Проводиться на кожному семінарському занятті. Оцінюється рівень розуміння студентом теоретичного матеріалу, вміння формулювати основні положення з теми.

2. Поетапний контроль

Проводиться по закінченню вивчення розділів програми. Проходить у формі контрольної роботи або тестових завдань.

3. Підсумковий контроль

Підсумкова контрольна робота.